

YẾU TỐ VĂN HOÁ TRONG TỔ CHỨC MÔI TRƯỜNG LAO ĐỘNG

GS.TSKH. Ngô Thế Thi

Môi trường lao động (MTLD) bao hàm hai ý nghĩa:

Một: MTLD là một bộ phận của các điều kiện lao động, đáp ứng các yêu cầu không gian thực tế để tổ chức các quá trình sản xuất, trong đó diễn ra các hoạt động kỹ thuật cũng như mối quan hệ giữa con người và kỹ thuật. Qua đó, MTLD hình thành về cơ bản, môi trường không gian-vật chất cho các hoạt động sáng tạo của con người trong quá trình lao động.

Hai: MTLD là một bộ phận của môi trường xã hội, nơi diễn ra các mối quan hệ kinh tế-xã hội của con người trong quá trình lao động. Qua đó biểu hiện trình độ phát triển của sức sản xuất, quan hệ sản xuất cũng như của khoa học-kỹ thuật và văn hoá của một quốc gia, một chế độ xã hội.

Ý nghĩa của văn hoá trong MTLD

Yếu tố văn hoá trong MTLD là một bộ phận quan trọng của nền văn hoá nói chung.

Nếu ngày nay, trong xã hội của chúng ta, người ta nói nhiều đến văn hoá và các nhiệm vụ văn hoá, không có nghĩa là nó được giới hạn trong một lĩnh vực nhất định nào! Các nhiệm vụ này quán triệt trong sự thống nhất của các điều kiện sống, điều kiện lao động, của các giá trị vật chất và tinh thần, trong tư tưởng và ý thức, mà trong đó con người có thể gắn bó với nhau vì sự phát triển nhân cách của mình và vì sự phồn vinh của cộng đồng.

Vì văn hoá, theo nghĩa rộng của nó, được hiểu như sự tiếp thu, vận dụng và phát triển có hiệu quả các kinh nghiệm và truyền thống văn hoá vào thực tế cuộc sống, nên nó có quan hệ rất chặt chẽ với lao động xã hội, cũng như với nội dung và phương thức thoả mãn nhu cầu con người, tức là biểu hiện đặc điểm của các mối quan hệ của con người trong xã hội và trong sự phát triển của sức sản xuất.

Trình độ phát triển của nhu cầu văn hoá là kết quả của sự phát triển của các mối quan hệ xã hội thông qua chính các hoạt động của con người cũng như qua những biến đổi vai trò và vị trí của con người trong xã hội.

Điều đó không phải chỉ liên quan tới sự phát triển tiếp tục trình độ văn hoá đã đạt được mà còn tới những biến đổi về chất, đặc biệt trong mối quan hệ giữa văn hoá-kỹ thuật-kinh tế, trong quá trình tổ chức các điều kiện sống vật chất-tinh thần và các mối quan hệ xã hội,... Những yếu tố có tác động thúc đẩy sự phát triển con người toàn diện, nhất là trong môi trường lao động.

Khi xác định chiến lược phát triển bền vững của một quốc gia, người ta thường nhấn mạnh tới các mối tương quan này. Nếu không đạt được trình độ phát triển kinh tế cao thì không thể đạt được những cải thiện đáng kể mức sống văn hoá-tinh thần cho nhân dân. Cũng như vậy, những tiến bộ trong tất cả các lĩnh vực kinh tế-xã hội sẽ tạo điều kiện thoả mãn những nhu cầu văn hoá của con người và sự phát triển toàn diện của mọi thành viên trong xã hội.

Trong thời đại ngày nay, khi sự phát triển của các quốc gia theo hướng hội nhập quốc tế, càng thấy rõ ý nghĩa to lớn của sự thống nhất giữa phát triển kinh tế và phát triển văn hoá trong các quốc gia biết đặt lợi ích dân tộc và lợi ích người lao động lên hàng đầu. Vì tính ưu việt của một chế độ xã hội không phải chỉ thể hiện qua tiềm lực kinh tế và năng xuất lao động cao mà còn phải thể hiện khả năng giữ gìn và bảo vệ được bản sắc văn hoá dân tộc cũng như khả năng khai thác và phát huy mọi tiềm năng của đất nước nhằm phục vụ con người.

Những quyền lợi và nhu cầu của người lao động không phải chỉ hướng vào sự thoả mãn vật chất cá nhân mà còn hướng vào cuộc sống tinh thần, sự phồn vinh của toàn xã hội và sự cải thiện chất lượng của mối quan hệ giữa phương thức sống và điều kiện sống.

Như vậy, các yếu tố văn hoá trong lao động, hay còn gọi là *Văn hoá lao động* thực tế đã trở thành một vấn đề then chốt của sự phát triển văn hoá-xã hội nói chung.

Ngày nay những điều kiện lao động có chất lượng cao là những điều kiện quan trọng không những để đạt tới trình độ phát triển kinh tế cao mà còn đạt tới những tiến bộ to lớn trong việc nâng cao toàn diện mức sống vật chất và tinh thần cho người lao động.

Phát triển văn hoá lao động là nhiệm vụ của các nhà khoa học-nghệ thuật, những người lãnh đạo, quản lý, cán bộ công đoàn cũng như của chính những người lao động.

Mỗi người, tùy theo chức năng, nhiệm vụ và phương pháp của mình có thể góp phần tạo điều kiện cho người lao động có được một cuộc sống tinh thần đa dạng, phong phú để có thể phát huy nhiệt tình lao động và sức sáng tạo của mình.

Phải tập hợp được sự tham gia đồng bộ của nhiều chuyên gia vào quá trình nghiên cứu các dự án tổ chức MTLĐ, như: Kiến trúc sư, kỹ sư kết cấu, công nghệ, vệ sinh lao động, sinh lý học, tâm lý học, văn hoá, xã hội học lao động, mỹ thuật công nghiệp, nghệ thuật tạo hình, kinh tế lao động, khoa học lao động, v.v...

Phải thu hút được sự tham gia của người lao động và các tổ chức quần chúng vào quá trình tổ chức MTLĐ, từ khâu làm kế hoạch, thiết kế đến khâu thực hiện và quản lý.

Mọi ý kiến đóng góp và nguyện vọng của người lao động nhằm cải thiện điều kiện văn hoá-tinh thần phải được nắm bắt đầy đủ và thông tin kịp thời cho các tập thể nghiên cứu và phải được nghiên cứu chu đáo.

Như vậy văn hoá lao động cần phải được quan tâm toàn diện trong quá trình tổ chức MTLĐ, mà kết quả của nó phụ thuộc đáng kể vào việc tôn trọng những nguyên tắc kỹ thuật-công nghệ của sản xuất và sự phát triển nhu cầu của con người. Có nghĩa là trong mỗi quyết định phải biết gắn những kiến thức và phương pháp của các nhà khoa học với những kinh nghiệm và sự sáng tạo của người lao động nhằm đồng thời đạt tới các mục tiêu kinh tế-kỹ thuật, xã hội và văn hoá.

Nội dung của văn hoá trong MTLĐ

Lao động là yếu tố quyết định sự phát triển mọi lĩnh vực của đời sống xã hội. Điều đó có nghĩa là phải tạo nên trong quá trình lao động những điều kiện sao cho xứng đáng với con người và ngày càng tốt hơn để chúng có thể thực sự trở thành nguồn động lực thúc đẩy sự phát triển của con người.

Trong một xã hội phát triển, năng lực sản xuất cao cũng như chất lượng của lao động và việc cải thiện những điều kiện vật chất và tinh thần cho người lao động luôn gắn liền với nhau.

Trong thực tế, vấn đề này chưa được quan tâm đúng mức. Những hiểu biết về mối quan hệ cơ bản giữa sự tiến bộ xã hội và yêu cầu cũng như khả năng mới nhằm nâng cao trình độ văn hoá lao động chưa được nghiên cứu và biến thành hiện thực.

Năng xuất lao động cao, thái độ quan tâm tới nguồn lực lao động, hiệu suất thời gian, chất lượng của lao động, v.v... là các biểu hiện không những của các phạm trù kinh tế mà còn là các biểu hiện văn hoá. Chính chúng sẽ trở thành những điều kiện cho sự phát triển cao hơn của trình độ văn hoá trong MTLĐ. Các yếu tố văn hoá trong MTLĐ không phải chỉ được xem như một bộ phận phụ trợ bên cạnh các bộ phận khác và cũng không phải chỉ đi vào những chi tiết vụn vặt, (Ví dụ: Trang trí, làm đẹp không gian và sản phẩm,..), mà nó phải gắn với mọi hoạt động của con người trong quá trình lao động. Hay nói cách khác, văn hoá lao động có mối quan hệ trực tiếp với mọi hoạt động KT-XH trong lao động. Quan điểm này còn cho thấy văn hoá là biểu hiện của năng lực quản lý KT-XH chứ không phải chỉ là những biện pháp tô điểm trong MTLĐ.

Từ những kết quả nghiên cứu xã hội học văn hoá cho phép khẳng định nội dung văn hoá trong MTLĐ bao gồm:

- Sự phát triển nội dung lao động, đặc biệt là tổ chức các quá trình lao động an toàn và ít nặng nhọc hơn theo hướng giảm lao động chân tay và tăng phần lao động trí óc, sáng tạo, cũng như giảm bớt trạng thái căng thẳng thần kinh trong lao động.
- Chất lượng nhân văn và đạo đức của mối quan hệ giữa con người trong quá trình lao động, việc tôn trọng con người và đánh giá lao động của họ, cũng như mối quan hệ giúp đỡ lẫn nhau trên tình đồng nghiệp nhằm phát triển con người toàn diện và khuyến khích phát triển tính nhân đạo trong mối quan hệ giữa con người.
- Tổ chức lao động khoa học là cơ sở cho việc tổ chức mối quan hệ giữa con người và kỹ thuật cũng như giữa con người và con người nhằm đạt tới một quá trình lao động hợp lý, chủ động, sáng tạo và có năng suất cao.
- Sự quan tâm tới chất lượng sản phẩm và trách nhiệm nâng cao chất lượng sản phẩm, kể cả việc cải tiến, nâng cao giá trị sử dụng và chất lượng thẩm mỹ của sản phẩm vì sự phồn vinh của xã hội, thông qua quá trình tái sản xuất sức lao động cá nhân và cộng đồng.
- Sự quan tâm tới nhu cầu vật chất và tinh thần của người lao động, thể hiện ở việc cung cấp các tiện nghi phục vụ công cộng trong các cơ sở sản xuất nhằm đáp ứng các yêu cầu cải thiện và nâng cao điều kiện sống và lao động cho người công nhân, như: ăn uống, nghỉ ngơi, bảo vệ sức khoẻ, bảo vệ vệ sinh, giáo dục-đào tạo, sinh hoạt văn hoá, hoạt động xã hội, v.v...
- Tổ chức MTLĐ tổng hợp bao gồm: Các mức độ không gian khác nhau, từ chỗ làm việc, phòng làm việc, nhà sản xuất, xí nghiệp, khu công nghiệp tới mối quan hệ giữa xí nghiệp / khu công nghiệp và đô thị; Các khu vực chức năng khác nhau, từ khu vực các công trình sản xuất chính, các công trình phục vụ sản xuất, phục vụ công cộng tới các khu vực và không gian trống của xí nghiệp; Các giai đoạn, từ khâu làm kế hoạch, nghiên cứu, thiết kế, thi công tới quản lý, sử dụng và khai thác công trình.

Nhu cầu thẩm mỹ của người lao động

Nhu cầu văn hoá-thẩm mỹ của người lao động trong MTLĐ thể hiện không những trong mối quan hệ giữa con người trong quá trình lao động và trong giá trị sử dụng và chất lượng thẩm mỹ của sản phẩm, mà còn trong tổ chức môi trường không gian, kỹ thuật; Biểu hiện ở niềm vui đối với thành quả lao động, ở sự thoả mãn và tự hào với công việc, với môi trường lao động và uy tín của xí nghiệp, công ty. Chính sự kết hợp và hoàn thiện các yếu tố đó giúp phát triển nhân cách người lao động.

Kinh nghiệm phát triển cho thấy sự phát triển trình độ văn hoá của người lao động trong những điều kiện của một xã hội phát triển có thể đạt tới các mức độ khác nhau, tùy theo những điều kiện phát triển lịch sử nhất định, tức là tùy theo trình độ phát triển của phương thức sản xuất và truyền thống văn hoá của mỗi quốc gia, mỗi dân tộc.

Mặt khác cần phải lưu ý, con người là một thể thống nhất. Nhu cầu vật chất và tinh thần cũng như mối quan hệ giữa con người trong gia đình và trong môi trường ở phải tương đồng và nhất quán với mối quan hệ giữa con người trong xã hội và trong môi trường lao động.

Một xã hội văn minh, phát triển phải tạo được môi trường sống tiện nghi, lành mạnh, thoả mái và đẹp cho người lao động không những trong môi trường ở mà cả trong môi trường lao động, đồng thời phải giúp hình thành một phương thức sống văn minh hiện đại, phù hợp với đạo lý truyền thống tốt đẹp của dân tộc.

Tóm lại, mọi biện pháp tổ chức MTLĐ nhằm nâng cao trình độ văn hoá, phát triển nhân cách và hình thành các mối quan hệ xã hội tốt đẹp cho người lao động phải giúp

động viên nhiệt tình và lòng hăng say lao động, phát huy tính chủ động sáng tạo, ý thức trách nhiệm xã hội, ý thức tự giác nâng cao trình độ chuyên môn, óc thẩm mỹ,...Đó chính là ý nghĩa của các yếu tố văn hoá trong tổ chức MTLĐ mà trong đó có sự đóng góp của những người làm kiến trúc-xây dựng ./.